

Västmanlands läns museum
Kulturmiljö Rapport B
2010:B26

Sura nya kyrka

- nytt åskskydd och vattenledningssystem samt fasadarbeten

Antikvarisk kontroll

Västsura 10:1
Sura socken
Västmanlands län

Anna Ahlberg

**Sura nya kyrka
- nytt åskskydd och vattenledningssystem samt fasadarbeten**

Antikvarisk kontroll

Västsura 10:1
Sura socken
Västmanlands län

Länsmuseets dnr: VLM 060019
VLM 080072
VLM 080073

Anna Ahlberg

Utgivning och distribution:
Västmanlands läns museum
Karlskatan 2, 722 14 Västerås
Tel 021-39 32 22
E-post: lansmuseet@regionvastmanland.se
Hemsida: www.vastmanlandslansmuseum.se

© Västmanlands läns museum 2018

Omslagsfoto: Sura kyrka innan renoveringsåtgärderna 2008. Foto: Anna Ahlberg, Västmanlands läns museum.

Foto: Där inget annat anges är fotografier tagna av Anna Ahlberg, Västmanlands läns museum.

Kartor ur allmänt kartmaterial ©Lantmäteriet. Ärende nr i MSN2006/01172.

ISSN 1651-7342
ISBN 978-91-87828-49-2

Inledning

Sura nya kyrka ligger två kilometer väster om Surahammar, uppe på Strömsholmsåsen i Sura socken i Västmanlands län. Socknens landskap består av en flack dalbygd omgiven av glesare skogsbygd. Landskapsbilden domineras av den från norr till söder rinnande Kolbäcksån och den parallellt liggande Strömsholmsåsen. Norr om Sura nya kyrka låg tidigare Sura gamla träkyrka som förstördes vid en brand 1998, endast den spånklädda sakristian återstår. Området har avgränsats som riksintresse för kulturmiljövården och kyrkan är skyddad enligt 4 kap. Kulturmiljölagen.

Sura församling har ansökt om tillstånd hos Länsstyrelsen i Västmanlands län för byte av åskskyddsanläggning, ett nytt vattenledningssystem och fasadarbeten samt vissa byggnadstekniska åtgärder. Länsstyrelsen i Västmanland har lämnat tillstånd till åtgärderna den 15 november 2005, dnr: 433-10684-05 och 433-10682-05 samt den 19 juni 2006, dnr 433-10677-05. Västmanlands läns museum har utsetts till antikvarisk kontrollant för sökta åtgärder. Den antikvariska kontrollen har utförts av Anna Ahlberg bebyggelseantikvarie vid Västmanlands läns museum, som även sammanställt föreliggande rapport. De tre ärendena genomfördes delvis parallellt och sammanställs i en rapport. Boel Melin och Ia Manbo, byggnadsantikvarier vid Västmanlands läns museum, har deltagit som antikvarisk kontrollant i projektets slutskede gällande fasadarbetet. Ia Manbo genomförde slutbesiktning för fasadarbetet. Byggnadsvårdsåtgärderna genomfördes under 2008–2010.

Kartan visar Sura kyrkas läge i Surahammar.

Sura nya kyrka och kyrkogård med utsikt över Kolbäckån.

Historik

Sura nya kyrka, ritad av Överintendentsämbetets arkitekt Gustaf Pettersson, uppfördes i nyromanskstil mellan 1890–1892, sedan den tidigare sockenkyrkan blivit för liten. Kyrkan är uppförd med grund av sprängblock och murar av tegel. De rikt dekorerade fasaderna har spritputsade väggfält med slätputsade omfattningar, pilastrar och rundbågsfriser. Kyrkan har en traditionell väst-östlig sträckning med torn vid östra delen av norra fasaden, absidavslutat kor och i söder en vid 1969 uppförd byggnadskropp innehållande sakristia m.m. Tornet har en spetsig spira täckt med ärggrön koppar, liksom långhusets brant sluttande sadeltak. Den utbyggda delen i söder har mot norr och öster oputsade gråstensväggar, putsad vägg mot väster, samt ett flackt koppertak. Innan omgestaltningen vid restaureringen 1936 var fasaderna rödgula med detaljer av hårdbränt tegel. År 1961 ersattes takets ursprungliga, svarta plåttäckning från Surahammars bruk, med koppar.

År 1935 skedde en omgestaltning av kyrkorummet, utformad av Erik Fant, då tunnvalvet, västra läktaren och den slutna bänkinredningen tillkom. Tidigare fanns en läktare längs den norra väggen, en bevarad balkong minner om dess placering, vid dess borttagande flyttades orgeln till den nybyggda läktaren över kyrkorummets västra del. Rummet bakom läktaren, där orgeln tidigare stått, inreddes till sakristia med höga, platsbyggda skåp. Rummet är numera avskärmat och inrett till förråd. Ovanför långskeppets tunnvalv finns kyrkorummets ursprungliga innertak och målningar bevarade. Det nuvarande kyrkorummets mest iögonfallande inslag är korets freskomålning som tillkom mellan 1945-1952 av Nils-Aron Berge. Modernisering av ytskikten i kyrkorummet skedde 1968-1969.

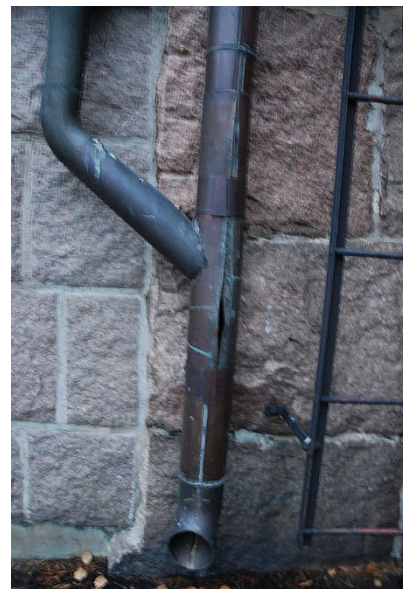
Byggnadsvårdsåtgärder

Under 2008 och 2010 ersattes det äldre åskskyddanläggningen, ett nytt vattenledningssystem installerades och fasadarbeten genomfördes på Sura nya kyrka, De tre åtgärderna genomfördes delvis parallellt. Arbetet inleddes dock med bytet av åskskyddanläggningen och vattenledningssystemet. Därefter påbörjades fasadarbetet.

Åtgärderna omfattar:

- Utbyte av befintlig åskskyddsanläggning som är uttjänt och inte uppfyller dagens krav.
- Ringlebare, överspänningsskydd och potentialutjämningskenor saknas
- Markarbete för nya ledningar, demontering av gamla ledningar och installation av nya ledningar.
- Åtgärda sprickbildningar och putssläpp på kyrkans fasad.
- Åtgärda fuktskador bland annat på golv och fönstersmygar i det gamla bårhuset under kyrkans kor. Samt åtgärda saltvittringen på väggarna i gamla bisättningsrummet.
- Anordna ventilation i den ej nu använda skorstenen för att undvika kondensbildning.

Arbetet inleddes i mitten av oktober 2008. Ett nytt dagvattensystem installeras på grund av att vattnet på vissa platser rinner in mot kyrkan och fuktproblem bildas. I kyrkans östra del har fukt- och mögelproblem konstaterats. På kyrkans nordöstra sida har marken höjts så att ytavrinningen inte sker mot kyrkan. Ett dagvattensmagasin anläggs i kyrkans ena hörn. Vid kyrkans sydvästra vägg läggs schaktet för vattenledningar i en befintlig rabatt. Rabatten läggs igen och asfalteras i samband med att den befintliga asfalten på södra sidan tas bort. Ytan avjämnas och asfalteras för att förbättra tillgängligheten vid handikappingången, Samtliga hängrännor har gått igenom, ca fem hängrännor har renoverats eller bytts ut. Lövsilar har monterats på stuprör. Vissa dagvattenanslutningar monterades i plast, men har därefter klätts med kopparplåt. Vissa lövsilar blev av fel sort och ersattes med nya av rätt sort.

Kyrkans vattenavrinning var undermålig och fuktskador återfanns i kyrkan.

Nytt vattensystem har grävts ned, stuprör har lagats och kompletterats med lösilar.

Åskskyddet har gjorts om i sin helhet, vissa befintliga delar har dock återanvänts efter inspektion. Samtliga jordtagsledningarna samt deras infästningar har inspekterats för att se om något gick att återanvända. Den del av åskskyddet som var planerad att dras invändigt genom kyrkorummet ersattes med dragning på kyrkans vind. Detta minskar påverkan på kyrkorummets kulturhistoriska värden. Ett rör för åskskyddet drogs på väggen vid orgelläktaren, bredvid brandlarmet. Det har målats in mot bakgrundsfärgen. Det projekterade förslaget där rören skulle kläs in i en trälåda utgick.

För att uppnå kraven på jordmotståndet punktvis så användes galvaniserad plåt istället för spett. Nedledningen av åskskyddet var tidigare planerad till kyrkans södra gavel. Efter diskussioner flyttades den till stupröret på västra fasaden. Detta minskade åverkan på kyrkans fasad. Uppfångaren på taket utfördes med kopparlina och fästes vid kors och skorsten. En håltagning har gjorts i kyrkans östra del för att dra in åskskydd i kyrkan. Vid kyrkans nordvästra del har två plåtklädda lådor byggts där kablar leds in i kyrkan.

Det äldre åskskyddet var uttjänt.

Ny kommarlina för åskskyddet monterades efter hängrännor och i koppertakets falsar.

Det nya åskskyddet monterades efter stuprännor och ledningar drogs på vinden och på väggen vid orgelläktaren.

Gamla bårhuset under koret renoverades eftersom det fanns fuktskador. Putsen på kyrkofasaden renoverades då det återfanns sprickbildning och puts-skador i viss omfattning och till mesta del på kyrkans slätputsade delar. Kulörer på fasaden letades fram i arkivhandlingar och putsprover på togs för analys. Enligt tidigare dokumentation så är fasaden målad med KC-färg i nyansen NCS 1000. Vid jämförelse på plats konstaterades att den dokumenterade kulören är en aning mörk, och alternativa kulörer framtogs NCS 0500-N eller NCS 1002-Y50R. Läns museet undersökte därefter vilken färg som såg lämpligast ut enligt kalkfärgslikaren och meddelade att det var Kalkfärg 90/30:6 med receptet: 25 kg kalkpasta, 600 gr grön umbra och 60 gr guldockra. Den är närmast NCS kulören: 1002-Y50R.

Ingen dokumentation om kyrkans fasadputs återfanns i arkiven så putsanalyser genomfördes. Analyser av fasadputs gav att putsen sannolikt är ett traditionellt luftkalkbruk (motsvarande Kalkbruk E) den spritputsade ytan utgör troligen ett KC-bruk (möjligen alternativt putsbruk C).

Sprickbildningar fanns på flera ställen på fasaden fast främst på de slätputsade ytorna.

I det gamla bårhuset har befintlig plastfärg och lös puts tagits ned. Väggarna har putsats med kalkputs och målats med kalkfärg. En dörr togs upp i det rum där det tidigare fanns en trappa upp till koret. Ytorna runt den nyupptagna dörröppningen putsades och målas med kalkfärg. Taket i bårhuset har målats med kalkfärg. Dörren har vid tillfälle skrapats trären, ett arbete som inte ingick i entreprenaden. Önskemål fanns från församlingen att ha den omålade, men efter diskussion målades den åter i svartkulör. Länsmuseet förordade dock linoljefärg, men dörren blev målad med Beckers oljefärg.

I det gamla bårhuset har plastfärg tagits bort. En öppning har tagit upp i det rum där det tidigare fanns en trappa upp till koret.

Spår efter den tidigare trappan och dörren upp till koret

Dörren in till äldre bårhuset skrapades rent och måldades därefter svart.

Resultat

Västmanlands läns museum har anlitats som antikvarisk kontrollant vid byte av åskskyddsanläggning, ett nytt vattenledningssystem samt fasadåtgärder på Sura nya kyrka. Västmanlands läns museum genomförde den 18 december 2008 en slutbesiktning på åskskyddet och vattenavrinningen. Då kvarstod montering av åskskydd vid kyrktornet, montering av lövrensare samt återställande av vissa markytor. Dessa har åtgärdats under 2009. Västmanlands läns museum genomförde den 3 december 2010 en slutbesiktning av fasadarbeten och byggnadstekniska åtgärder. Ett stort antal åtgärder var då inte utförda utan sköts fram till 2010. Dessa åtgärder har därefter genomförts under 2010. Läns museet har dock inte deltagit i någon slutbesiktning av projektet. Utförda och besiktigade åtgärder är dock godkända ur antikvariskt hänseende. Entreprenaden drog ut på tiden vilket delvis kan förklaras med den stöld av sakristians koppark som skedde under hösten 2009. Ett nytt tak var tvunget att läggas och vissa byggnadsvårdsåtgärder fick skjutas på framtiden.

Litteratur och källor

Ahlberg, Hakon och Björklund, Staffan. *Västmanlands kyrkor i ord och bild*. Falun, 2000.

Hammarskiöld, Rolf. *Surahammars kyrka, Kulturhistorisk karaktäristik*. Västerås stift, 2004.

Västmanlands läns museum, topografiskt arkiv, ”*Surahammars nya kyrka*”.

Bildförteckning

Bild id	Fotograf
vlm-kmvaa-1740	Anna Ahlberg
karta	©Lantmäteriet
vlm-kmvaa-1739	Anna Ahlberg
vlm-kmvaa-1829	Anna Ahlberg
vlm-kmvaa-1833	Anna Ahlberg
vlm-kmvaa-1831	Anna Ahlberg
vlm-kmvaa-1814	Anna Ahlberg
vlm-kmvaa-1872	Anna Ahlberg
vlm-kmvaa-1924	Anna Ahlberg
vlm-kmvaa-3194	Anna Ahlberg
vlm-kmvaa-3190	Anna Ahlberg
vlm-kmvaa-3196	Anna Ahlberg
vlm-kmvaa-1827	Anna Ahlberg
vlm-kmvaa-1817	Anna Ahlberg
vlm-kmvaa-1822	Anna Ahlberg
vlm-kmvaa-1821	Anna Ahlberg
vlm-kmvaa-1819	Anna Ahlberg
vlm-kmvaa-1882	Anna Ahlberg
vlm-kmvaa-1857	Anna Ahlberg
vlm-kmvaa-1858	Anna Ahlberg
vlm-kmvaa-1866	Anna Ahlberg
vlm-kmvaa-1863	Anna Ahlberg
vlm-kmvaa-1859	Anna Ahlberg
vlm-kmvaa-1861	Anna Ahlberg
vlm-kmvaa-1928	Anna Ahlberg

Bild id	Fotograf
vlm-kmvaa-1913	Anna Ahlberg
vlm-kmvaa-1916	Anna Ahlberg
vlm-kmvaa-2113	Anna Ahlberg
vlm-kmvaa-2117	Anna Ahlberg
vlm-kmvaa-2128	Anna Ahlberg
vlm-kmvaa-2131	Anna Ahlberg
vlm-kmvaa-2133	Anna Ahlberg
vlm-kmvaa-2130	Anna Ahlberg
vlm-kmvaa-3206	Anna Ahlberg
vlm-kmvaa-3211	Anna Ahlberg
vlm-kmvaa-3212	Anna Ahlberg
vlm-kmvaa-3213	Anna Ahlberg
vlm-kmvaa-3209	Anna Ahlberg
vlm-kmvaa-3169	Anna Ahlberg
vlm-kmvaa-3207	Anna Ahlberg
vlm-kmvaa-2125	Anna Ahlberg
vlm-kmvaa-3170	Anna Ahlberg
vlm-kmvaa-3168	Anna Ahlberg
vlm-kmvaa-3171	Anna Ahlberg
vlm-kmvaa-3193	Anna Ahlberg

Administrativa uppgifter

<i>Västmanlands läns museums dnr:</i>	VLM 060019 VLM 080073 VLM 080072
<i>Länsstyrelsen dnr:</i>	433-10684-05 433-10682-05 433-10677-05
<i>Fastighetsbeteckning:</i>	Västsura 10:1
<i>Landskap:</i>	Västmanlands landskap
<i>Län:</i>	Västmanlands län
<i>Socken:</i>	Sura socken
<i>Kommun:</i>	Surahammars kommun
<i>Beställare:</i>	Sura församling Nils-Erik Hjelmer Box 39 735 21 SURAHAMMAR
<i>Projektledare:</i>	Svensk Klimatsstyrning Tom Velander Box 6 734 28 KOLBÄCK
<i>Entreprenör:</i>	Byggcompaniet i Mälardalen AB Mästaregatan 5 731 50 KÖPING Surahammars EL AB Box 27 735 21 SURAHAMMAR
<i>Antikvarisk kontroll:</i>	Västmanlands läns museum Antikvarisk kontrollant Anna Ahlberg Karlskatan 2 722 14 VÄSTERÅS

– en del av Region Västmanland

Västmanlands läns museum, Karlsgatan 2, 722 14 VÄSTERÅS
Tele: 021-39 32 22 · E-post: lansmuseet@regionvastmanland.se
Hemsida: www.vastmanlandslansmuseum.se

ISSN 1651-7342
ISBN 978-91-87828-49-2